

Citation:

F.A. Stafleu, Levensbericht J. Lanjouw, in:
Jaarboek, 1984, Amsterdam, pp. 164-168

JOSEPH LANJOUW

Levensbericht van

Joseph Lanjouw

(21 augustus 1902–5 januari 1984)

door F.A. Stafleu

Op 5 januari 1984 overleed te Bilthoven, na een korte ziekte, ons lid Joseph Lanjouw, (1958), plantensystematicus en plantengeograaf, die gedurende bijna vijftig jaren zijn stempel gedrukt heeft op de beoefening van de plantensystematiek en plantengeografie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en daarbuiten.

Op 21 augustus 1902 te Amsterdam geboren, groeide Lanjouw op in Utrecht, waar hij de middelbare school volgde en, na voor korte tijd een opleiding tot landmeter gevolgd te hebben, zich op 27 september 1922 als student liet inschrijven aan de Universiteit. Zijn gehele professionele loopbaan speelde zich af aan deze universiteit en bij zijn afscheidsrede op 27 oktober 1972 kon hij dus met recht zeggen dat hij er 50 jaar verbondenheid met deze instelling op had zitten. Na zijn kandidaats-examen op 27 oktober 1925 koos hij plantensystematiek als hoofdvak en studeerde hij verder onder leiding van A.A. Pulle, die van zijn komst in 1900 af, dit vak in Utrecht geleidelijk aan tot bloei had gebracht vooral door zijn werk aan de flora van de neotropen en, niet in het minst, door zijn grote aantal leerlingen. Lanjouw zou deze traditie in beiderlei opzicht voortzetten, en de Utrechtse school van plantensystematici nog verder versterken en ook sterk uitbreiden in aard en getal.

Reeds voor zijn doktoraalexamen, namelijk in 1926, werd Lanjouw als assistent verbonden aan wat toen het „Botanisch Museum en Herbarium van de Rijksuniversiteit Utrecht” heette; in 1927 volgde zijn benoeming tot conservator, terwijl hij op 3 juli 1929 het doktoraalexamen aflegde. Kort daarna, op 6 juli 1931, volgde zijn promotie bij Pulle op het proefschrift *The Euphorbiaceae of Surinam* (Amsterdam 1931). Dit proefschrift bevatte, naast een algemeen gedeelte, de behandeling van de Surinaamse *Euphorbiaceae* zoals die in april 1932 verscheen in de eerste aflevering van Pulle's *Flora of Suriname*.

Dit nieuwe project zou een goed deel van Lanjouw's wetenschappelijke activiteit gaan vormen, zowel door zijn eigen bijdragen als, later, door zijn functioneren als redacteur. Zijn aandacht voor Suriname en later ook de Nederlandse Antillen was door Pulle gewekt en was van die tijd af het „Leitmotiv” van zijn wetenschappelijke werk, zowel plantensystematisch als plantengeografisch en oecologisch. Hij maakte een eerste reis naar Suriname in 1933, die gevolgd werd door de grote „Natuurwetenschappelijke Expeditie Suriname 1948-1949” en nog enkele latere bezoeken, meestal ter begeleiding van studenten in het veld. Lanjouw slaagde erin het botanisch onderzoek in Suriname sterk uit te breiden door bijvoorbeeld speciale studies te laten maken van de savannes en het regenbos, vooral ook in oecologisch opzicht. Hierbij sloten de onderzoekingen over de ontwikkeling van de vegetatie vóór, tij-

dens en ná het tot stand komen van het Brokopondomeer aan. Door al dit werk werd Suriname het veruit best onderzochte deel van de drie Guiana's.

Lanjouw speelde een actieve rol bij de oprichting van de „Natuurwetenschappelijke studiekkring voor Suriname en de Nederlandse Antillen”; een organisatie die de natuurwetenschappelijke exploratie van die gebieden sterk wist te stimuleren. Tevens was hij jarenlang bestuurslid van het Van Eedenfonds dat ook speciaal gericht is op ondersteuning van botanisch onderzoek in deze gebieden. Zijn grote verdiensten voor dit fonds werden met de gouden legpenning gewaardeerd. Hij speelde tevens een rol bij het tot standkomen van de stichting WOTRO door de fusie van de Stichtingen WOSUNA en WONG. WOTRO is tegenwoordig de belangrijkste Nederlandse organisatie voor het financieren van wetenschappelijk onderzoek in de tropen zowel op het gebied van de sociale als de natuurwetenschappen.

In 1935 nam Lanjouw deel aan het in dat jaar in Amsterdam gehouden vierde Internationale Botanische Congres; een deelname die vergaande consequenties heeft gehad voor hemzelf, het Utrechtse Botanisch Museum en Herbarium, en voor de internationale plantensystematiek. Lanjouw trad op dit congres in direct contact met talrijke coryfeeën op zijn gebied, en kreeg hierdoor de smaak te pakken van internationale samenwerking.

Al op vorige congressen hadden vooral de plantesystematici zich zorgen gemaakt over het niet bestaan van een goede internationale infrastructuur in hun wetenschapsterrein. Technische problemen op het gebied van nomenclatuur, terminologie en documentatie stonden op de voorgrond, maar daarnaast bestond er ook een sterke behoefte aan goed gecoördineerde samenwerkingsverbanden en taakverdelingsafspraken. Voor enkele van deze problemen werd in Amsterdam de sinds 1930 bestaande en niet erg actieve „Standing Committee of urgent taxonomic needs” vernieuwe, met Lanjouw als secretaris. De opdracht aan de commissie was betrekkelijk vaag en de financiering praktisch nul. Toch konden in de paar jaren die nog restten vóór de Tweede Wereldoorlog verdere internationale activiteiten onmogelijk maakte, al enkele zaken aangepakt worden, zoals de inventarisatie van herbaria en collecties. Na de oorlog kwam dit werk langzaam weer op gang en in juni 1948 kon Lanjouw in Utrecht gastheer zijn van de eerste belangrijke na-oorlogse samenkomst van plantesystematici, het symposium „Botanical nomenclature and taxonomy”. Op dit symposium werden op voorstel van Lanjouw voorstellen geformuleerd betreffende een internationale organisatie voor de plantensystematiek. Al in 1930 was er, vooral door buiten-Europese plantensystematici, aangedrongen op het instellen van een „International Bureau for Plant Taxonomy”, dat de internationale taken in de plantensystematiek zou stimuleren en ten dele ook uitvoeren. Het al genoemde geldgebrek had de oprichting van dit „Bureau” vertraagd, maar, mede dankzij overleg met zijn collega Frans Verdoorn (1906–1984), kwam Lanjouw met het voorstel dit probleem op te lossen door middel van een internationaal tijdschrift voor de plantensystematiek. Het voorstel werd enthousiast begroet en voorgelegd aan het in de zomer van 1950 gehouden Internationale Botanisch Congres te Stockholm. Daar werd de International Association for Plant Taxonomy (IAPT) opgericht, met een bureau te Utrecht, waarvoor de universiteit een post ter beschikking stelde.

Dankzij dit initiatief van Lanjouw is het daarna mogelijk gebleken voor de plantesystematiek een bloeiende internationale organisatie op te zetten en de meeste onder de systematici op dit gebied levende wensen te bevredigen, niet in het minst

dankzij het door hem in 1951 opgezette tijdschrift *Taxon*. Lanjouw was de eerste secretaris van de IAPT, later president en tenslotte het eerste en tot dusver enige, erelid van zijn geesteskind.

Lanjouw was de vanzelfsprekende opvolger van Pulle na diens pensionering in 1948. Zijn benoeming kwam af in december 1948 terwijl hij in Suriname verbleef. In mei 1949 aanvaardde hij het hoogleraarschap en begon met grote energie aan de verdere ontwikkeling en uitbreiding van zijn instituut en de eveneens tot zijn gebied behorende botanische tuinen. De jaren '50 gaven daar de gelegenheid toe: er was nog wel niet zo veel geld, maar voor nieuwe ideeën en krachtige persoonlijkheden was er ruimte. De wetenschappelijke basis van het instituut werd sterk verbreed: de houtanatomie, de cytotaxonomie, de paleobotanie en de vegetatiekunde ontwikkelden zich tot belangrijke takken van onderzoek. Ook het internationale werk kon zich hierdoor voorspoedig ontplooiën. In 1950 werd hij, als opvolger van T.A. Sprague, „rapporteur-général for botanical nomenclature” en bewerkstelligde op het Congres te Stockholm de hervorming van de nomenclatuurorganisatie. In Utrecht stroomden de leerlingen toe en tientallen dissertaties verschenen onder zijn leiding. Het beste contact met zijn studenten had hij op de talrijke excursies in binnen- en buitenland. Dan was hij ontspannen en genoot van zijn vak en zijn contact met de jeugd.

In 1953 nam hij het initiatief zijn vriend en collega Frans Verdoorn, met zijn vele ideeën en belangwekkende collecties, naar Utecht te brengen. Dit initiatief werd in 1958 voltooid met de oprichting van het voor Nederland unieke Biohistorisch Instituut.

De jaren van zijn professoraat, 1948-1972 zijn in velerlei opzicht zeer productief geweest, veel produktiever dan men uit zijn toch niet geringe aantal publikaties zou opmaken. In deze jaren creëerde hij talrijke nieuwe projecten breidde hij het gebied van de plantensystematiek, zoals die in Utrecht beoefend werd, sterk uit, en gaf daarmee aan de door Pulle gestichte „Utrechtse school” continuïteit en erkenning.

Een persoonlijk hoogtepunt werd bereikt in 1966, toen het feit herdacht werd dat hij veertig jaar aan het instituut verbonden was. Een driedelig „Festschrift” met bijdragen van talloze collega's, medewerkers en leerlingen werd hem toen aangeboden.

Er volgden daarna enkele zeer moeilijke jaren. De maatschappelijke veranderingen hadden hun invloed ook op Lanjouw's schepping. Toch name hij dat uiteindelijk filosofisch op. In zijn afscheidsrede, gehouden op 27 oktober 1972, zei hij: „Ik heb een prachtige tijd gehad aan de Universiteit, en ben veel, heel veel mensen dankbaar.”

De snelle groei van zijn veelzijdige activiteit werd natuurlijk gevoed door de gunstige tijd. In het begin van zijn hoogleraarschap kwamen de middelen nog niet zo gemakkelijk beschikbaar als in de zeventiger jaren. De daaraan voorafgaande jaren, van 1926-1949, waren zelfs gekenmerkt geweest door grote soberheid. Dankzij zijn taaie volharding en doorzettingsvermogen kwam de groei tot stand van het kleine, wat provinciale instituut uit zijn vroege studentenperiode tot een instituut met een wereldnaam. Lanjouw had een goede neus voor mogelijkheden: hij zag ze meestal eerder dan anderen, en velen hebben daarvan geprofiteerd. Kenmerkend was het, dat hij de gelegenheid schiep, er de man of vrouw voor vond om er wat van te maken, en zich dan weer op iets anders richtte. Men moest het daarna zelf doen, juist zoals hij in het begin gedaan had. Natuurlijk sloeg niet alles aan. Zijn veelzijdig-

---

ge belangstelling en zijn voortdurend zoeken naar nieuwe initiatieven stelden zijn medewerkers wel eens voor problemen en niet alles lukte. Maar veel lukte wèl: de *Flora van Suriname* kwam tot stand, er zijn nu aparte instituten waarin de biohistorie, de vegetatiekunde, de palynologie en de palaeobotanie beoefend worden. Utrecht is een internationaal centrum van samenwerking geworden, zoals in 1983 nog bleek bij het tot stand komen van het *Flora of the Guianas* project. Zijn betekenis voor Suriname en de Nederlandse Antillen bleek uit het feit dat hij zijn koninklijke onderscheiding, ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw, kreeg juist vanwege die activiteit, en niet omdat hij zoveel zitvlees had gehad. Zitten deed hij in feite weinig.

Hij heeft zijn activiteit, vooral geestelijk, tot op het laatste gehouden; hij heeft gedurende zijn emeritaat zeer genoten van zijn boerderij in Zijen, en van de gelegenheid nog meer van de wereld te zien. In de zomer van 1983 reisde hij nog naar Schotland, en in december van dat jaar woonde hij nog een hele dag een symposium van onze Akademie bij.

Tallozen zijn aan Lanjouw veel dank verschuldigd. Zijn inspiratie en doorzettingsvermogen hebben de carrière van velen onder ons beïnvloed, soms op een beslissende wijze.